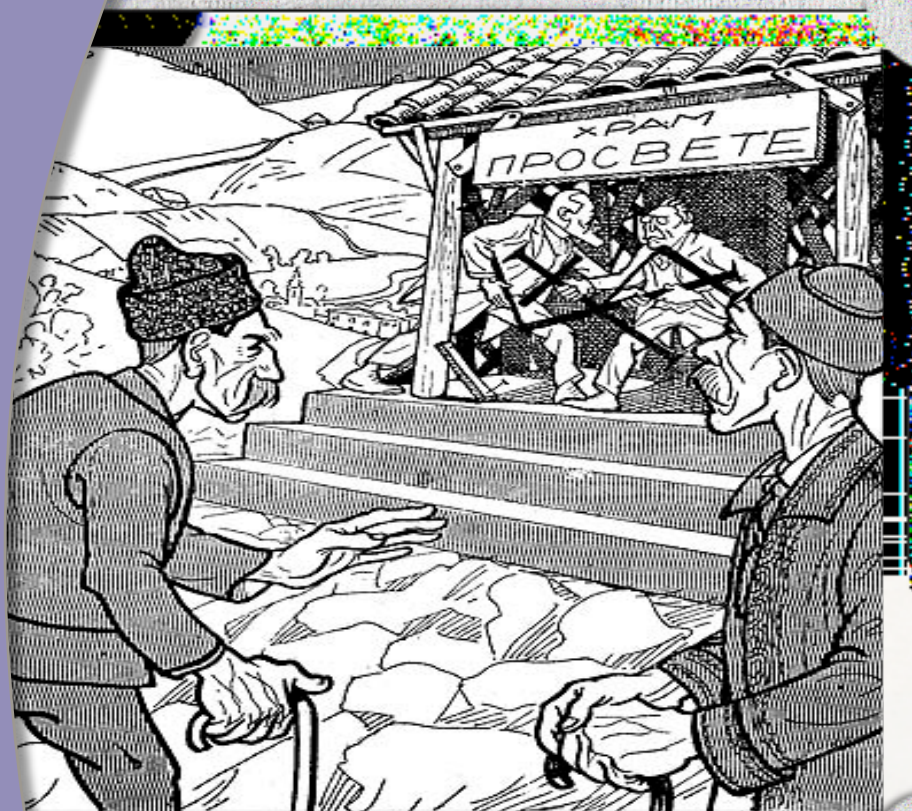

Bojana Dujković-Blagojević
Samojko Cvijanović

Pismeni ali ubogljivi

Izobraževanje v Kraljevini
Jugoslaviji

Ključno vprašanje

Glavni cilj izobraževalne politike v Kraljevini Jugoslaviji 1918–1941 je bil ustvariti poslušnega državljana. V kolikšni meri ta trditev drži na ravni:

- a) politike?
- b) življenja?
- c) pouka?

Tema

Delavnica se ukvarja z izobraževanjem v Kraljevini Jugoslaviji med letoma 1918 in 1941. Temo smo izbrali, ker se skozi izobraževalno politiko vidi cilj oblasti, da bi izoblikovali državljane, predane družini Karadžordžević in ideji unitarizma. Tema je tudi kontroverzna, saj se skozi izobraževanje vidijo razlike med posameznimi deli države in načini, kako so oblasti te razlike skušale premostiti. Tema je relevantna, saj kaže razmere v vsej državi in kako se je politika prilagajala različnim delom Jugoslavije. Čeprav so zakoni veljali na območju celotne države, so bila v njihovem izvajanju odstopanja. Razlike so vidne predvsem med severnimi in južnimi deli države, pa tudi v nezmožnosti ustreznega izobraževanja manjšin.

Glavni cilj

Spoznavanje izobraževalnega sistema Kraljevine Jugoslavije.

Učni cilji:

- Učenci spoznajo izobraževalni sistem v Kraljevini Jugoslaviji in kako je država skozi ta sistem oblikovala ubogljive državljane, predani kraljevi družini, in to kljub velikanskim razlikam, ki so vladale v državi na gospodarskem, kulturnem in socialnem področju.
- Seznanijo se s cilji državne politike na področju izobraževanja in v načinu izvajanja te politike.
- Z analizo in interpretacijo zgodovinskih virov ugotovijo, s katerimi težavami in omejitvami se je srečevala država pri izvajanju izobraževalne politike.

45
minut

Potek dela

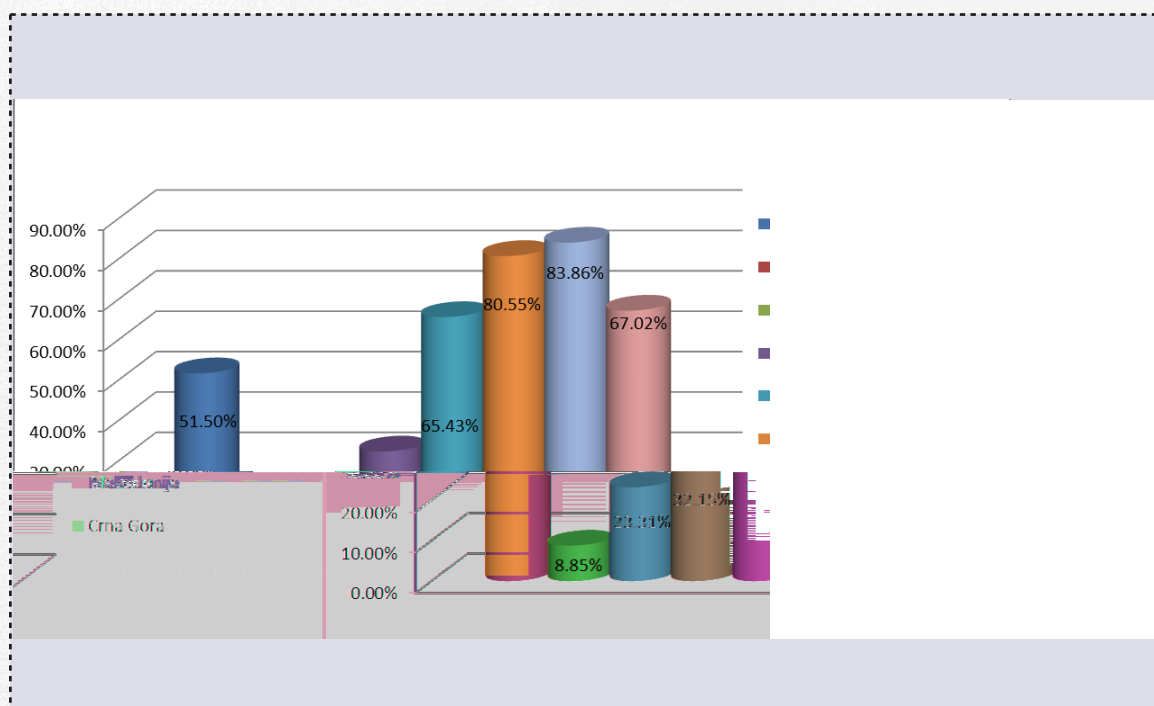
Učitelj naredi uvod in napove vsebino ure. Učenci so razdeljeni v tri skupine. Prva skupina ima nalogo analizirati stališča in poskuse države na področju izobraževanja. Druga skupina analizira načine izvajanja uradno predpisane državne politike. Tretja pa pod drobnogled vzame položaj učiteljev kot izvajalcev državne politike.

1. korak: Uvod v uro – napoved vsebine in razdelitev učencev v tri skupine
2. korak: Skupinsko delo – vsaka skupina mora prebrati uvodno besedilo ter pregledati in analizirati vire, ki jih je pripravil učitelj. Poleg tega mora pripraviti predstavitev na plakatu, ki mora odgovarjati na ključno vprašanje in izpolniti preglednico:

Poslušnost in predanost nacionalni ideji

Osebni razvoj

3. korak: Diskusija – skupine predstavijo svoje delo.
4. korak: Sklep – učitelj na tablo napiše ključno vprašanje in skozi pogovor učence pripelje do odgovorov za vsak del trditve iz ključnega vprašanja. Vsako trditev učencev bo učitelj tudi ocenil (najboljša 5, najslabša 1).

Vir 4
Himna Kraljevine Jugoslavije

Bože, spasi,
Bože hrani
našeg kralja i naš rod
nralja Petra, Bože, hrani,
moli ti se sav naš rod

Vir 3
Septembrska ustava iz leta 1931

Vir 6

Naloge šole

Po uvajanju diktature kralja Aleksandra leta 1929 se je spremenila izobraževalna politika. Kulturni in izobraževalni program, ki ga je predhodno odobril kralj, so predstavili ministrskemu svetu 12. marca 1929. Avtor programa je bil minister za izobraževanje, Božidar Maksimović. Poudarjal je, da je ves čas od zedinjenja do uvajanja osebne diktature obstajala »stalna tendenca, nevidna in nekoliko podzavestna, da bi nastajali plemenski intelektualni centri, ki bi počasi, a zanesljivo pripeljali do duhovnega in političnega trializma, namesto da bi bil cilj izobraževanja ravno nasproten«. Med vsemi dejavnostmi in ukrepi, ki so imeli ideološki predznak, je posebno mesto pripadalo ustvarjanju enotnega izobraževalnega programa, poenotenja pravopisa in izrazoslovja, poenotenju izobraževalne zakonodaje, izdelavi enotnih učbenikov za enotno šolstvo in narodnemu ozaveščanju. /.../ Naloga osnovnih šol po izobraževalnem programu je bila poleg opismenjevanja »še nacionalna vzgoja«.

Ljubodrag Dimid, *Integralno jugoslovenstvo i kultura 1929-1931. godine*, str. 334-340
<http://www.cpi.hr/download/links/hr/6978.pd> (downloaded October 26, 2012)

Vir 7

Osnovna šola Kralj Petar, Beograd, Srbija

Privatna fotografija, porodica Lazarević

Vir 8

Sokolski dom kralj Aleksandar, Doboj, BiH

Privatna fotografija, obitelj Dujković

Vir 9

Uradni nazivi maternega jezika v Kraljevini Jugoslaviji

- 1918: srbski ali hrvaški jezik
- 1926: srbsko-hrvaško-slovenski jezik
- 1934: narodni jezik (srbskohrvaškoslovenski jezik)

M. Papic, *Školstvo u BiH 1918 - 1941*, Sarajevo 1984, 23-25

Vprašanja za prvo skupino:

1. Ugotovite najvidnejše razlike med odredbami iz ustave iz leta 1921 in ustave iz leta 1931.
 2. Kaj je bil glavni cilj izobraževanja po uvedbi diktature leta 1929?
 3. Kdo je bil glavna osebnost izobraževalnega sistema v Kraljevini Jugoslaviji?
 4. Kaj je bil glavni vzgojni cilj šolskega sistema v Kraljevini Jugoslaviji?
 5. Kako je država skušala vsem državljanom zagotoviti pravico do enakega izobraževanja?
 6. Kaj so šolske oblasti hotele doseči s spreminjanjem imena predmeta, kjer so se učenci učili materni jezik?
- Ocenite, v kolikšni meri je spreminjanje imena predmeta politično vprašanje.

2. skupina

Naloga druge skupine je analiza virov, ki govorijo o uresničevanju državne izobraževalne politike v praksi.

Ključno vprašanje:

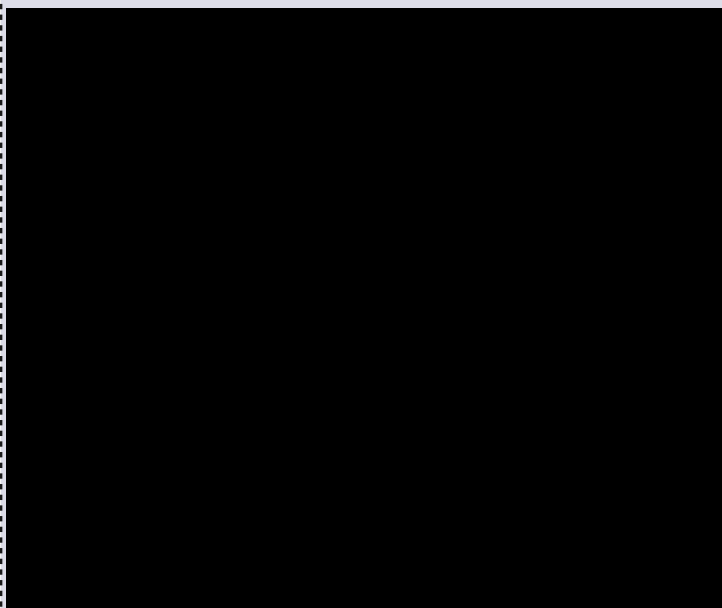
Koliko je bila pravica do izobrazbe, državljanom zagotovljena z ustavo, sploh dostopna ljudem iz različnih delov države?

Uvod

Z nastankom Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev leta 1918 so bile združene pokrajine z zelo različno izobrazbeno ravno prebivalstva in z zelo različnimi izobraževalnimi tradicijami. Nekateri deli nove države so bili zelo razviti in s široko mrežo šol, drugi deli države pa so komaj vedeli, kaj pomeni beseda šola. Vzgojno-izobraževalni sistem je temeljil na unitaristični ideologiji o enem, a troedinem srbsko-hrvaško-slovenskem narodu in jeziku ter na ideji centralistično urejene monarhije. Oboje se je odražalo tako v učnih načrtih kot tudi v vzgojnem delu z učenci. Po zakonu o narodnih šolah so bile na območju države štiriletna osnovna šola in višje narodne šole (sedanja predmetna stopnja osnovne šole), ki pa so se šele postopoma uvajale. Čeprav je bil po zakonu vsak otrok šoloobvezen osem let, je bilo vpisanih otrok precej manj kot šoloobveznih. Osnovnih šol je bilo zelo malo, zlasti v nerazvitih delih Kraljevine, kot so Makedonija, Kosovo, Sandžak, Bosna in Hercegovina, Lika, zato je precejšen del prebivalstva ostajal nepismen. Na ravni države kar tretjina šoloobveznih otrok ni hodila v šolo, v šolskem letu 1939/40 pa je bilo v osnovno šolo vpisanih samo 50,1 odstotka vseh šoloobveznih otrok.

Vir 1

Zemljevid z odstotkom pismenih po posameznih banovinah iz leta 1931

Lj. Dimic, Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918 - 1941, II, 192

Vir 3

Razlike med banovinami

Ocenjeno je, da je imela Bosna in Hercegovina leta 1937 2.323.000 prebivalcev. Po podatkih za to šolsko leto je razvidno, da je mreža šol zajemala samo 40 odstotkov šoloobveznih otrok. 60 odstotkov otrok je ostalo nevpisanih. Istočasno so bili v Dravski banovini vsi šoloobvezni otroci vpisani v šolo, v Donavski banovini pa je izven šolskega sistema ostalo 15 odstotkov otrok.

Mitar Papić, Školstvo u BiH 1918 – 1941, Sarajevo 1984, str. 23-25

Vir 5

V šolskem letu 1938/39 je v osnovno šolo hodilo samo 9 odstotkov, v srednjo šolo pa komaj 1,6 odstotka prebivalcev Kraljevine Jugoslavije.

Vir 2

Spremembe v učnih načrtih in programih šol

Učiteljska v Bosni in Hercegovini so po vojni delala po starih zakonih in predpisih iz avstro-ogrskega časa. Iz učnih načrtov so izločili samo tiste dele, ki so neposredno odražali vzgojne in druge politične interese prejšnjega okupatorja. V učnih načrtih in programih so bili popravkov deležni predvsem nacionalni predmeti, kot so zgodovina, geografija in materni jezik. V učiteljskih in drugih šolah je bil poudarek na zgodovini Srbov, Hrvatov in Slovencev. Za domače branje so bila predpisana bolj znana dela srbske, hrvaške in slovenske književnosti. Vsako poveljevanje habsburške dinastije je bilo zamenjano z izrazi vdanosti novi vladarski družini Karadžordževićev.

Mitar Papić, Školstvo u BiH 1918 – 1941, Sarajevo 1984, str. 82.

Vir 4

Izobraževanje manjšin

Šole, namenjene muslimanskim otrokom, so imele učitelje Srbe, medtem ko je bil učitelj verskih predmetov Albanec ali Turek. Te tako imenovane muslimanske ure so obiskovali tudi otroci Albanci katoliške veroizpovedi. Verouk so izvajali duhovniki. V Kraljevini Jugoslaviji so se težave s Hrvati katoliki odražale na političnem, nacionalnem in verskem področju. Četudi so ure bile namenjene muslimanski manjšini, so jih Albanci katoliki morali obiskovati.

Z. Volkan rođen 1928, penzionisani profesor. Pohadiao nastavu u muslimansko-srpskom klasu u 1935-1936. Intervjuisan u njegovom domu 30 januara 2012

Dušan Bataković, Nova istorija srpskog naroda, Beograd 2000, str. 293.

Vir 6

Uradni jezik in pouk

Mnenje šolskega inšpektorja za mesto Bitola, gospoda Tasića, o izjavi učiteljice J. Marković, predloženo Izobraževalnem oddelku v Bitoli 30. junija 1927:

Med šolskim letom je bila iz severnih krajev v Bitolo premeščena gospa Jerina Marković, ki sem ji zaupal en tretji razred. Gospa na prvi pogled dobro obvlada literarni jezik, vendar sem pri nadzoru njenega dela ugotovil nekaj, kar je pozneje tudi sama priznala. Učenci so odgovarjali, da so Makedonci in da govorijo makedonski jezik. To me je presenetilo, ker učiteljica učencem ni mogla ali ni hotela pojasniti pojma srbskega imena. Ni mogla reči, da so otroci zahtevali, naj ona izvaja pouk v makedonskem jeziku, izvajanje pouka prepovedan. /.../ Mislim, da učiteljica učence prihajajo v te kraje, enkrat razložiti, kaj je makedonski jezik in...

Д к м е и з а
и а и а

Vir 7

Zakaj otroci niso hodili v šolo?

Banski učiteljski svet Drinske banovine se je ukvarjal tudi z vzroki za odsotnost otrok iz šol. Našli so naslednje vzroke:

- 1) pomanjkanje zavesti o pomenu in koristi šole za otroke;
- 2) revščina;
- 3) slabe razmere na terenu in prometne težave,
- 4) posameznikov, ki kršijo zakon o obvezni šoli, se ne kaznuje.

Izveštaj o situaciji u Drinskoj banovini, knjiga 3 (1936-1939), ur. Andrej Rodinis, 646, Sarajevo 2011.

Mnenje učiteljev o šolskem programu in učnem načrtu

Učiteljski svet Drinske banovine se je na svoji III. seji v dneh 11., 12. in 13. marca 1939 ukvarjal z vprašanjem današnjega šolskega programa in učnih načrtov za narodne osnovne šole. Ugotovili so, da šolski program, ki se izvaja, ne ustreza načelom prvega člena Zakona o narodnih šolah niti po splošnih ciljih niti po številu ur pri posameznih predmetih, prav tako ni ustrezen nabor šolskih predmetov. Plan in program, ki se izvaja v šolah, pa ne ustreza 44. členu Zakona o narodnih šolah. Na seji so ugotovili, da šole delajo v zelo različnih pogojih in da je veliko različnih tipov šol (podružničnih, nepodružničnih, vaških, mestnih, manjšinskih), v katerih je praktično nemogoče izvajanje istega programa.

Izveštaj o situaciji u Drinskoj banovini, knjiga 3 (1936-1939), ur. Andrej Rodinis, 646, Sarajevo 2011.

Vir 10

Razlike med otroki

Dve uri pouka smo imeli na dvorišču katoliške cerkve. Naša učiteljica je bila nuna. Polovica učencev je bila muslimanske veroizpovedi, druga polovica pa katoliške. /.../ Dvakrat tedensko, ob torkih in petkih, smo imeli verouk.

Z. Volkan rođen je u Prizrenu u 1928. Studirao je u muslimansko-srpskom klasu 1935-1936. Ovaj intervju je napravljen u njegovom domu 30. siječnja, 2012.

Vir 8

БОЈ ЂИРИЛИЦЕ И ЛАТИНИЦЕ.

— ГДЕ ОНИХ БУДАЛА ТАМО, ГДЕ СЕ БИЈУ ЗБОГ ЂИРИЛИЦЕ И ЛАТИНИЦЕ, А МИ НЕ ЗНАМО НИ ЈЕДНУ НИ ДРУГУ.

Besedilo pod sliko:

Poglej tiste bedake, ki se tepejo, kaj je bolje – latinica ali cirilica, mi pa ne znamo ne ene ne druge.

<http://www.udi.rs/gallery.asp?gal=2&sl=10> (26.10.2012)

Vprašanja za drugo skupino:

1. Katere in kako velike so bile razlike v odstotku pismenosti med posameznimi deli Kraljevine Jugoslavije?
2. S katerimi dejstvi bi lahko razložili te razlike?
3. Kaj je bila glavna ovira pri izvajanju zakona o izobraževanju, ki ga je sprejela država?
4. Ali so se zakonodajalci zavedali realnih težav s terena? Pri odgovoru naj vam bo v pomoč karikatura (vir 8).
5. Razmislite, ali je stopnja nepismenosti povezana s stopnjo razvoja neke družbe. Svoj odgovor utemeljite.

Vir 5

Pogoste selitve učiteljev

Primer učiteljice Evice Batistić iz Vrpolja. Končala je učiteljišče v Osijeku leta 1926. Poklic učiteljice je opravljala skoraj 19 let in v tem času je bila nekajkrat prisiljena zamenjati delovno mesto. Poklicno pot je začela v kraju

Vir 7 Profesorji in načelniki

Načelnik: Vsi smo vedeli, da boš ti kot najboljši učenec postal profesor. Mene so kot slabega učenca vrgli iz šole, zdaj pa sem načelnik.

Profesor: Oh, zakaj nisem bil slab učenec?

<http://www.udi.rs/gallery.asp?gal=2&sl=12>(downloaded October 26, 2012)
Karikatura Profesori i narednici

Vprašanja za tretjo skupino:

1. Razvrstite zgodovinske vire glede na njihovo pomembnost.
2. Poiščite najpomembnejši vir iz zornega kota osebnih svoboščin.
3. Katere pomembne naloge, poleg izobraževanja učencev, so še opravljali učitelji?
4. Kaj je oblast pričakovala od učiteljev?
5. Koliko osebne svobode so imeli učitelji?
6. Ali so bili učitelji izpostavljeni političnim pritiskom?